

Ik stond op voor dag en jou

‘In Eindhoven word ik altijd weer blij als ik onder het tunneltje doorfiets en deze tekst zie’. Je boft als je in Eindhoven woont waar Merel Morre van 2013 tot 2015 stadsdichter was. Ik liep er vorig jaar tijdens mijn Kloosterpad-wandeling met een glimlach onder door. Een liefdevolle dichtregel.

Pasen en de Stille Week lijken op deze tunnel. Het leven is niet (alleen) een verzameling hoogtepunten en snelle gladde wegen – er zijn tunnels, donkere stukken waarvan je niet weet waar het eindigt. Jezus gaat die weg. Als je de tunnel van dood en verdriet ingaat kent niemand de weg. Maar met zo’n regel aan het begin, een paar woorden, probeer je door te gaan. Ik stond op voor dag en jou.

Onlangs presenteerde het Sociaal Cultureel Planbureau een rapport over (on)geloof in Nederland . En ondanks de slechte rapportcijfers voor de kerk, blijkt ook hier dat elk nadeel een voordeel heb: er zijn inderdaad steeds minder kerkelijk georganiseerde gelovigen, maar de mensen die dat volhouden blijken minder vaak last te hebben van een burn-out. Geloven als complexiteit-reductie. Geloven reikt mensen een kader aan om het leven te begrijpen en er betekenis aan te geven. Zonder geloof moet je de zin van alles zelf maar uitzoeken. Dat is een forse mentale belasting - gelovigen hebben het maar makkelijk. Die kunnen makkelijker de diepte en tunnels van het leven doorstaan . .

Het zijn boeiende gedachten, maar veel té kort door de bocht en té zwart-wit, alsof er een harde grens loopt tussen kerkmensen en andere mensen. Maar er wordt wel een beeld opgeroepen wat we herkennen. Geloven geeft een mens antwoord. De komende dagen leven we naar Pasen toe. Pasen is toch het antwoord op de dood, op alle vragen? Alles komt goed! Jezus is de kortste weg naar geluk en leven! Elk jaar voel ik weer (én meer) hoe lang die weg naar Pasen is. Een weg van brood breken en delen, van jouw leven delen en jezelf kunnen weggeven als een ander jou die vraag stelt. Van donkere nachten vol verlatenheid, pijn en gemis, verdriet en moeten loslaten. Corona en Oekraïne los je met het geloof in God niet eventjes op. Wel met mensen die volhouden en niet opgeven. Er is geen korte weg naar Pasen toe en geloven is echt niet de makkelijke kortste weg . . .

In Sjaloom stond al een zinvolle Veertigdagentijd-kalender. Voor de Stille Week deze bijlage met vooral aandacht voor het beeld van de Piëta, het beeld van Maria met haar dode zoon op schoot. Misschien had ze wel gehoopt en tegen Jezus gezegd: ‘Alles komt goed’. In haar armen draagt zij het leven van haar kind, door leven en dood heen. Ik laat jou niet los. Pieta: erbarm je, ontferm je , omarm me en draag mij door de tunnels van het leven heen.

*“Als leven pijnlijk wordt, het broze lichaam vervalt:
laat er een omarming blijven die ons draagt”*

Het paasverhaal van Lucas : de Emmaüsgangers

Elke evangelist vertelt zijn eigen Paasverhaal. Johannes laat Maria dwalen in de tuin waar een tuinman aan het werk is. Mattheus vertelt van officiële bewakers die komen kijken en het dan officieel bij de bevoegde instanties gaan melden (want zo is het is dus écht waar !!). Marcus breekt het verhaal zo maar af. En Lucas vertelt van de Emmaüsgangers. Hij vindt het niet voldoende om te zeggen dat het graf leeg was als een beschrijving van buitenaf.

Wij lezen de Bijbelverhalen vanuit het eindpunt. De vier evangelisten waren de tunnel al weer uit en zij geloofden dat Jezus was opgestaan en in de gemeente voortleefde. Zo schrijven zij hun evangelie. Het is goed gekomen. Alles komt goed. En zo kunnen wij 2000 jaar later uit volle borst en met een dankbaar hart met Pasen onze Hallelujaliederen zingen. Christus Triomfator heette de kerk in Den Haag van mijn opa en oma, en daar waren ze trots en gelukkig mee! De dood is overwonnen, er is licht aan het einde van de tunnel.

Voor de Emmaüsgangers , Maria in de tuin, Maria moeder van Jezus stond er niet een bordje aan het begin van de tunnel. Er was vooral de ervaring van dood is dood. Laten we maar teruggaan naar Emmaüs, alles is voorbij. Zo wil Lucas met deze twee mannen ons laten delen in de eerste paaservaring . Het is geen simpel bewijs, Jezus staat niet zomaar op. Hij komt tot leven omdat mensen hem zijn blijven zoeken en hebben ervaren in hun leven. Als ik verdriet en pijn moet dragen is er een kracht die mij draagt. Ben ik niet alleen. God, mag ik dan met jou , God blijf mij nabij in leven en sterven . . .

Dit jaar wil ik in de vieringen van de Stille Week beelden gebruiken van de piëta. Naast het kruis – al dan niet met Jezus' lichaam – heeft de traditie in de Piëta-beelden de ervaringen van Pasen verbeeld. Het kruis als de overwinning, de piëta als het verdriet en de dood die er nog steeds zijn. Maria met haar dode zoon op schoot. Moeder en kind. Kerst en Pasen, geboren worden en sterven, de schoot die gebaard heeft is de schoot waarop hij zijn hoofd en leven mag neerleggen. De schoot waaraan ik het leven terug mag geven. Pas straks komt het verhaal van het lege graf. Misschien straks vind ik mijn weg naar het leven. Maar nu is er alleen maar de dood. Mijn kind is gestorven. De pijn van de dood heeft de kerk bewaard in deze piëta's. Want nog steeds klinkt de roep om erbarmen. De dood is er nog steeds. Verdriet en gemis en verwarring. Maria laat mij God zien en ervaren. Maria houdt zo ook mij en mijn verdriet vast en verbindt dat met Jezus leven.

Piëta

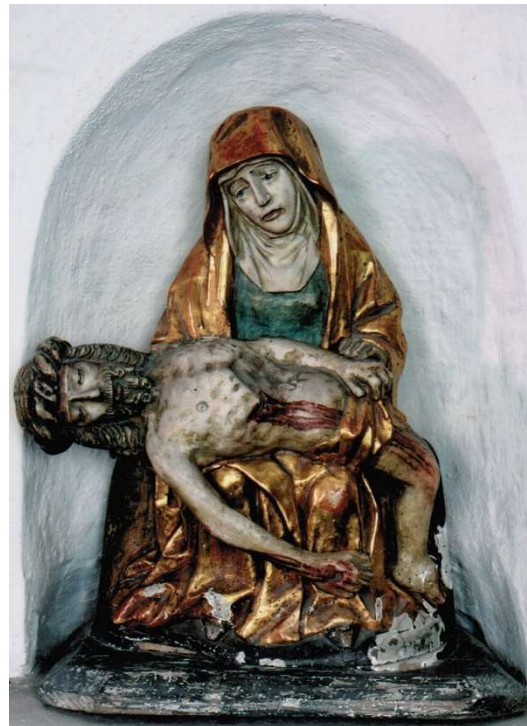
Onder invloed van Franciscus van Assisi ontwikkelt zich vanaf de 13^e eeuw de Piëta. Franciscus heeft ook een groot aandeel in de ontwikkeling van de kerststal met os en ezel gehad (heel de schepping is bij God in tel), nu wil hij naast een te ver doorgeschoten kruistheologie (waarin alle lijden en dood overwonnen is door Christus Triomfator) ruimte maken voor onze menselijke aardse ervaring van lijden en verdriet. Naast het lijden van Jezus is Pasen ook het verhaal van het verdriet van Maria. Het verdriet van ons mensen, van de schepping waar wij steeds weer stuiten op de macht van de dood. De eerste eeuwen benadrukken de kruisbeelden vooral dat Christus de dood heeft overwonnen. Christus Triomfator. De sterke held, hoofd omhoog en recht vooruit, vaak met mooie koningsklederen bekleed. In de vroege middeleeuwen verandert dit beeld, mede omdat de leefwereld van mensen verandert. Op de kruisbeelden wordt Jezus steeds meer de Man van Smarten, zien we zijn lijden, zijn uitgemergd lichaam.

In die tijd ontstaan de eerste piëta's. Het woord betekent medelijden, erbarmen, innerlijk mededogen, en ook vroomheid. Een piëta toont Maria met haar gestorven zoon Jezus nadat hij van het kruis is afgenomen. Het gaat niet om de beelden van de kruisafnamen, niet de graflegging, niet met andere mensen erbij – er wordt een apart moment van gemaakt wat enigszins los van de Bijbelse verhalen een eigen leven gaat leiden. Alleen een moeder met haar gestorven kind. Geen andere mensen er om heen, geen kruis op de achtergrond. Laat dat allemaal weg, alles wordt teruggebracht tot dit intens verdriet. Een piëta wordt in Duitsland een 'Andachtsbild' genoemd. Het wil bij de beschouwers betrokkenheid bij Jezus levensweg en zijn lijden opwekken, maar evenzeer met de smart van Maria. Zo krijgt mijn smart krijgt een plek in het Paasgebeuren. Naast het theologische lege kruis met 'alles is overwonnen' wordt er in de piëta's uitdrukking gegeven aan onze menselijke gevoelens. Niet omhoog kijken naar het kruis, maar naar binnen in mijn (bevindelijke) gemoed. De levensvragen waar geen antwoord voor zijn. Waar vind ik de bron van leven als de dood mij treft. Hoeveel komt er mee in deze schreeuw om leven en troost: Ontferm u. Heb medelijden. Heb medelijden God met uw Zoon. Met de moeder. Met het leven dat vaak lijden is, ziek, kwijtraken.

Jezus draagt het lijden – wie draagt hem? Dankbaar dat in alles wat ik dragen moet – ik ervaren mag dat ik gedragen word. Door mijn geloof dat God niet loslaat. Door mensen om mij heen.

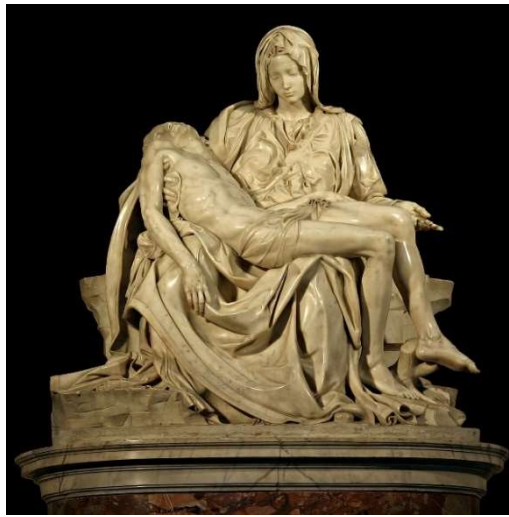
Hoe moet je verder als je aan het begin van de tunnel staat? Maria met haar kind staat voor een tunnel zonder mooie tekst. Er is nog helemaal geen Pasen. Dat verhaal moet nog verteld worden. Daar zijn nog geen woorden voor Misschien wordt het wel nooit meer Pasen in mijn leven. Blijft deze ervaring mijn leven tekenen.

Zo bewaart en respecteert de piëta de pijn van het verlies, de ondraaglijkheid van het verdriet. Het is net als de reclamespotjes over te gemakkelijke doodoeners van de SIRE: 'de dood – praat erover, niet eroverheen'. Pasen is een groots mysterie en teken van Gods liefde en nabijheid – maar pas op dat we daardoor niet het nieuwe leven te makkelijk over de dood heen leggen, heentrekken. Want lief kind, lieve vriend, jij die ik mis - jouw naam hoort niet in steen te staan, gebeiteld op een graf, zo ver weg bij mij vandaan. En ik voel hoe Maria, hoe God als moeder van het leven, mij begrijpt zonder voorwaarden. Ze kent deze pijn en verdriet. Zij voelt wat ik nodig heb aan begrip. Mededogen, liefde en warmte.

Bij de eerste piëta's die ontstaan wordt Jezus niet afgebeeld als een triomferende goddelijke sterke man, maar hij is de Man van Smarten. De vijf wonden zijn extra groot en worden vaak geaccentueerd. Een uitgemergeld lichaam laat ons zien hoe groot Gods liefde is, hoe veel Jezus voor ons mensen heeft over gehad en hoe hij ons leven en lijden gedeeld heeft. Het maakt Jezus ook zeer menselijk, met bijna de daaraan gekoppelde vraag: kan God zó ver meegaan in het menselijke lijden? Is dit een beeld van hoe 'God eruit ziet' Zo zwak? Is dit niet veel te menselijk om nog God te kunnen zijn?

In 1499 maakt Michelangelo voor de Sint Pieterskerk in Rome zijn wereldberoemde piëta. En hier begint de ontwikkeling van een piëta die verder gaat dan de piëta's die zich baseren op de Bijbelse traditie. De piëta wordt de verbeelding van een universeel thema in de kunst, een westers icoon van lijden en medegevoel. Uitdrukking van pijn, dood en verdriet. Onschuldig slachtoffer van onrechtvaardig lijden. Als er geen antwoord, geen verklaring is klinkt de piëta als een schreeuw om ontferming. Een aanklacht. En geeft het tegelijkertijd troost en verzachting omdat wat ik meemaak in dit beeld gedeeld kan worden.

Jacques Frencken hamerde ooit 365 spijkers in een 19^e eeuwse pieta. Er gaat geen dag voorbij dat wij het lijden in deze wereld niet moeten ervaren. De dood van een neergeschoten zwarte jongen in een Amerikaanse buitenwijk. Een hert (symbool van leven, het gewei -kruis- groeit opnieuw aan) met een vis (ICHTUS) van Ellen Krol. Rouw en verdriet zijn wezenlijke aspecten van kunst, van religie, van het leven.

De Piëta's van Charlotte Mutsaerts (1942)

Iemand typeerde het werk van deze schrijfster en beeldend kunstenaar als volgt: 'alles staat in het teken van de solidariteit, mededogen met het leven. Een ode aan het leven waarin op elk moment de donkere toon van de dood meeklinkt'. Zij had een zeer moeizame relatie haar moeder, een thema dat vaak terug keert in haar werk.

In 1984 maakt zij een serie van zeven schilderijen, zeven piëta's. '*Wie verlangt er niet naar de omarming van een moeder om te sterven*' schrijft ze ergens. En in haar boek 'Rachels rokje' vertelt ze het verhaal van een paard dat zijn hoofd in de schoot van de ruiter wil leggen (!!). De piëta, de schoot van de moeder verbeeldt een diep verlangen om mij in vrede te ruste te mogen leggen. Vanuit haar band met haar eigen moeder is er de spanning van zowel de liefde die verbindt als de scheiding van het nooit hebben gevoeld van een oprecht contact. Moeder en kind: een onscheidbare twee-eenheid, maar soms zo ver van elkaar verwijderd als leven en dood. De inspiratie voor haar piëta's vond ze in Zuid Europa in kleine dorpskerkjes waar een kaars brandt, een pot met een verlepte plant staat, een boom, een tulp. De Zwarte Madonna, gekroond en ongekroond, vol van verdriet en hulpeloos. Hartstocht, liefde en dood, humor en bittere ernst.

Kees Fens schreef bij deze schilderijen waarin zij onverwacht dit oude thema oppakt: hernemen is altijd opnieuw interpreteren. Er is steeds dezelfde grondvorm. Een kind op schoot, één keer staande en op de laatste piëta is het kind afwezig. Er is alleen nog de moeder, alleen nog maar een hoofd en een mantel – in het hart van de mantel staat een met een zwaard doorboord hart. Een hand steekt uit de mantel, een gebaar vol van leegte lijkt het. Misschien is dit wel de aangrijpendste piëta: de moeder heeft niemand, maar ook haar kind heeft nu niemand, geen schoot om te sterven

*De blinden, de Amerikanen, de foxterriërs,
de schoenmakers, Napoleon, James Ensor,
de dierenkwellers, de drogisten zonder haar,
de wetenschappelijke medewerkers, de paus,
wie zou er eigenlijk niet willen sterven
in de omarming van zijn bloedeigen moeder?
Als een rotsblok, als een grot waarin een grote
zoon kan schuilen, zó rijst de Piëta voor ons op.
Waar vinden wij, dochters, zo'n toevluchtsoord?*

Erbarmen – mijn armen zijn zo leeg

In “Schaduwkind” heeft de schrijver P.F. Thomése de gedachten en gevoelens verwoord die hem overvielen na de plotselinge dood van zijn paar weken oude dochtertje Isa. ‘*Vandaag een schutting geplaatst*’ is de ongelooflijk sterke typerend openingszin. Ik zoek beschutting, ik zoek een schutting voor mijn verdriet. Verderop in het hoofdstukje ‘Piëta’ beschrijft hij hoe zijn vrouw hun dode kindje in haar armen heeft en voor het laatst kan vasthouden.

‘Je maakte haar gereed, want ze ging nu zonder ons, ze moest voor het eerst alleen op reis, ja zo meteen werd ze opgehaald. Je waste haar, je oliede haar huid, je trok haar schone kleertjes aan, tot het klaar was en er niets meer te doen viel voor je. En plotseling waren je armen zo leeg, je tilde het lijkje op en klemde het tegen je aan, zo wiegde je jezelf tot rust. Wil jij het nu even vasthouden vroeg je mij Het is zo zwaar, zo zwaar om te dragen’

Piëta – mijn verdriet, gemis en blijvend verlangen naar jou. Mijn lege armen als het verdriet mij treft. Het is zo zwaar, zo zwaar om te dragen, mijn armen zijn zo leeg. Wil jij mij nu vasthouden? Houd mij vast, wie draagt mij . . .

“Es wird still in mir” - twee films in de Stille Week

Aan Wolfgang Schäuble , van 2017-2021 president van de de Duitse Bondsdag , werd ooit gevraagd of hij wel eens had moeten huilen bij Bachs Matthäus Passion . ‘Huilen is niet mijn sterkste kant. Ik ben op een andere manier aangedaan. Es wird still in mir. Het liefste luister ik naar Bach in de kerk. De vastentijd. Daar zijn de banken hard en het is er koud’

Bach is lijden. En troost vinden. En nog zo veel meer. Zijn muziek klinkt zo oneindig veel dieper dan alle andere muziek , boeken en beeldende kunst. Verdriet waar geen woorden voor zijn, wordt erin ervaren en uitgedrukt. Omarmt me, draagt me, geeft uitdrukking aan wat ik zelf niet onder woorden kan brengen of uitdrukken. Het mysterie van ‘Ik draag én ik wordt gedragen’. Het menselijke en het goddelijke ontmoeten elkaar. Aan wat niet begrepen kan worden – liefde en verdriet, leven en dood – wordt vorm gegeven. Kunst en religie ontmoeten elkaar in literatuur, muziek en films.

“Erbarme dich – Matthäus Passion Stories” , 2015 , film van Ramón Gieling

zondagavond 10 april , 20.00 uur

‘Als iemand veel te danken heeft aan Bach, dan is het God wel’. Bach zelf heeft ooit gezegd: ‘Ik speel de noten zoals ze geschreven zijn, maar het is God die de muziek maakt’. En daar gaat deze documentaire over. Niet over de noten, maar hoe religieuze muziek mensen heeft geraakt en nog steeds raakt.

Ingrijpende levensmomenten waarmee de muziek van Bach zich verbindt. In de film voeren orkest, solisten en koor van dirigent Pieter Jan Leusink de Matthäus Passion op en worden daar doorheen levensverhalen gevlochten waarin mensen vertellen wat Bachs Matthäus Passion voor hen betekent en betekend heeft. Dirigent Pieter-Jan Leusink wordt dan zelf ook een hoofdpersoon met zijn levensverhaal. ‘Na een uitvoering van de Matthaüs Passion ben ik niet gesloopt, maar gereinigd en gelouterd, Bach is mijn therapeut.’

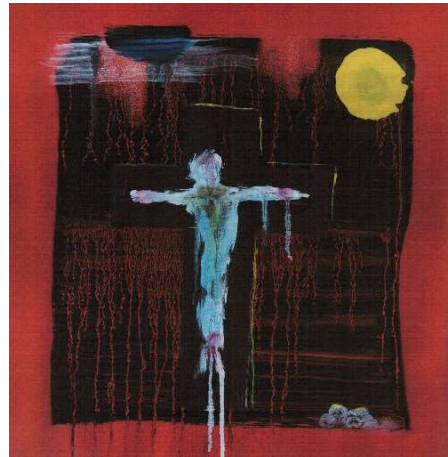
“God only knows” , 2019 , film van Mijke de Jong

dinsdagavond 12 april , 20.00 uur

Thomas (57) wordt gekweld door al het leed van de wereld en heeft last van depressieve buien.

Als hij op Witte Donderdag in een vlaag van wanhoop in een gracht springt, proberen zijn beide zussen hem te helpen. De een door alles te gaan regelen, de ander vindt dat Thomas nu eindelijk eens professionele hulp zal moeten gaan accepteren. Verschillen die diep verworteld zijn met het christelijke gezin waarin zij zijn opgegroeid. In de drie dagen naar Pasen toe wordt hun interactie steeds explosiever en sluimert onder hun conflicten hun christelijke opvoeding met waarden als opoffering, naastenliefde, lijden en schuld. Een venijnig, pijnlijk en hartverwarmend familiedrama waarin thema's uit de Passietijd verrassend meeklinken.

Kruisweg met verftranen

Philip Hans Franses (1963) is hoogleraar Toegepaste Econometrie aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. In zijn vrije tijd schilderde hij een kruisweg. 'De kruiswegen die wij kennen zijn vaak mooi geschilderd, maar ook braaf en steriel. Je overweegt het lijden van Jezus als je ervoor staat, maar hij blijft toch een bedroefd kijkende man, die nogal stoïcijns zijn lijden draagt. Ik wilde het anders doen. Meer drama laten zien door het gebruik van kleuren en vormen, zonder dat je Jezus herkenbaar in het gezicht kijkt'

Hij kocht toen veertien ezels die hij – zeven aan zeven – in zijn atelier neerzette. Hij wilde alle staties tegelijkertijd schilderen. 'Het was mijn voornemen om bepaalde kleuren te laten terugkomen en dan is het van belang dat die wel steeds hetzelfde zijn. De kleuren in deze kruisweg staan voor bepaalde personages én emoties: oranje staat voor compassie, geel en wit voor afwezig zijn. De Christus die sterft aan het kruis is ook wit van kleur. Het nieuwe leven schemert er al in door'.

Jezus' gezicht is niet herkenbaar, maar je ziet wel de intense dramatiek van het lijden van Christus, ook dank zij de uitgedruppelde verf. Franses noemt dat zelf met een mooi woord 'verftranen'. Met een kleine variant zou ik ze wel 'piëta-tranen' willen noemen . . .

'Het lijden hoort bij het mens-zijn. Je ontkomt er niet aan. We krijgen er allemaal mee te maken. Als je die veertien staties in je opneemt en je ziet Jezus lijden, dan ga je misschien wel denken: ik ben niet de enige die pijn heeft'.

Stille Week Protestantse Gemeente Huissen

zondag 10 april	10.00 uur viering Palmpasen 20.00 uur "Erbarme dich" , film van Ramón Gieling
maandag 11 april	15.00 uur "Een omarming die mij draagt " Paasontmoeting met viering, gesprek en samen eten
dinsdag 12 april	20.00 uur "God only knows" , film van Mijke de Jong
woensdag 13 april	17.30 uur ,"Vrede voor iedereen " , Avondwake
donderdag 14 april	19.30 uur Witte Donderdag , mmv cantorij Viering van het avondmaal
vrijdag 15 april	19.30 uur Goede Vrijdag , mmv cantorij De kruisweg
zaterdag 16 april	22.00 uur Stille Zaterdag , mmv cantorij Paaswake , viering met avondmaal
zondag 17 april Pasen	10.00 uur Paasviering , mmv "Promises"

